

Tombeau – csembalóra és vonószekarra, 2018

Az általam bemutatott kortárs magyar csembalóművek:

Fekete Gyula: Sinfonia all' ungherese fuvolára és csembalóra, bem.

2014. 03. 06. Magyar Rádió Márványterem, km. Pálhegyi Máté

Györe Zoltán: 2. csembalóverseny, bem. 2018. 03. 26. Miskolc,

Zenepalota, km. Miskolci Szimfonikus Zenekar, vez. Gál Tamás

Hollós Máté: Cemballata per clavicembalo solo, bem. 2009. 10. 12.

Magyar Rádió Márványterem

Hollós Máté: Tre Toccate per clavicembalo solo, bem. 2006. 09. 28.

Bp. Olof Palme-ház, Korunk Zenéje

Horváth Barnabás: „Premier ordre” (...emlékek a konzis

évekből...) – szvit csembalóra, bem. 2014. 03. 06. Magyar

Rádió Márványterem

Huszár Lajos: Szonáta – csembalóra, op.11, revideált vált. bem.

2018. 11. 17. Régi Zeneakadémia

Pócs Katalin: Banffi impresszók, bem. 1998. 10. Bp. Nádor-terem,

Korunk Zenéje

Nagy János: Pannon-Kelta ballada – csembalóra, bem. 2006. 09. 28.

Bp. Olof Palme-ház, Korunk Zenéje

A repertoáromon tartott további kortárs magyar csembalóművek:

Balassa Sándor: Művész utca 11/a – tételek csembalóra op.101

Kocsár Miklós: Replique – fuvolára, cimbalomra vagy csembalóra

Ligeti György: Continuum, Hungarian Rock, Passacaglia ungherese

Elek Szilvia

**A CSEMBALÓ RENESZÁNSZA
MAGYARORSZÁGON
A 20. SZÁZAD KEZDETÉTŐL
NAPJAINKIG**

Liszt Ferenc Zeneművészeti Egyetem

28. számú művészet- és művelődéstörténeti tudományok besorolású
doktori iskola

BUDAPEST

2019

I. A kutatás előzményei

Értekezésem témájával máig nem foglalkozott teljes körű, mindenre kiterjedően feltáró, elemző vagy bibliográfiai munka. A magyar csembalójáték történetéről egyedül Sebestyén János rövid tanulmánya: „A magyarországi csembalózás rövid története” (<http://www.jsebestyen.org>) áll rendelkezésünkre, amelyben a szerző csupán néhány század eleji adat közlésére, valamint az ötvenes évektől kezdődő időszak eseményeinek tárgyalására szorítkozik.

Így a Sebestyéntől származó forrásanyagra – személyességén és hitelességén túl – inkább kiindulópontként, mintsem alapvető forrásként tekinthettem. Ennek ellenére témaválasztásomra, s kutatásaim elindítására egyrészt éppen Sebestyén János, néhai csembalótanárom emléke és az iránta érzett tiszteletem és hálám sarkallt, másrészt pedig a téma eddigi hiányos feldolgozottsága.

A hazai régizene-játék megszületésének és napjainkig tartó gyakorlatának vizsgálata szorosan kötődik dolgozatom tárgyához, ezért fontosnak tartottam e területen is tájékozódni.

Átfogó tanulmányként kizárólag egy munkát találtam (Szabó Ferenc János: *A magyar komolyzenei előadóművészet – intézmények, iskolák egyéniségek – Új terület: a régizenejáték*, <http://zti.hu/mza/m0404>), míg a régizene különböző területeiről

kutatómunka során talált meglepő dokumentumok azt bizonyítják, hogy Bartók komoly érdeklődéssel fordult a csembaló felé, sőt, zeneakadémiai tanításai alkalmával a tantermében álló csembalót is rendszeresen kipróbáltatta tanítványaival.

Fontos eredményemnek tartom még a csembalóra komponált művek jegyzékének elkészítését, valamint az első 20. századi magyar csembalomű, Hermann Pál 1938-ban írott *Divertissement pour clavecin* című darabjának felfedezését.

V. Az értekezés tárgyköréhez kapcsolódó tevékenység dokumentációja

Saját műveim csembalóra:

Darabok csembalóra – Francia szvit, 1998

Előhang E. J. De La Guerre d-moll szvitjéhez, avagy E. J. D. La Guerre édes-bús vágyakozása – csembalóra, 2006

M. csodálatos utazása – fuvolára, hegedűre, gordonkára, csembalóra, 1998

Metopé kertje – 3 tétel csembalóra, 1995., rev. 2018

Prelude és pavane – egy ismeretlen arckép emlékére, 1999

The Lyric Develops Toward Action / A líra az akció felé fejlődik – Dobai Péter versére – énekhangra és csembalóra, 2010

Sonata dolce – fuvolára és csembalóra, 2011

kompozíciós szempontból előadóművészként és zeneszerzőként is gyarapította ismereteimet – a hozzáférhető hangzó dokumentumokat is meghallgattam.

IV. Eredmények

Munkám során egyrészt arra kerestem választ, hogy miként segítették elő a csembalójáték fellendülését a hőskorszakban működő hazai művészek, s léteztek-e egyáltalán új művek előadására alkalmas hangszerek. Másrészt érdekelt a zeneszerzők csembalóhoz fűződő viszonya, valamint a század második felétől megismert historikus praxis kortárs csembalózenére gyakorolt hatása is.

Kutatásaim alapján újszerű megállapításra jutottam a 20. század első évtizedeinek magyarországi régizenei életének megítélésében: a korszakot ugyanis – a közfelfogással szemben – a rendkívül gazdag hangversenyéletet és kimondottan színes, virágzó régihangszeres kultúra jellemezte. Számos olyan képzett és nagy formátumú muzsikust – köztük több csembalístát is – találtam ebben az időszakban, akiket méltán tarthatunk a hazai historikus szemlélet korai képviselőinek.

Bartók Béla csembalóhoz fűződő kapcsolatát is sikerült – az eddig ismertekhez képest – újabb megvilágításba helyeznem. A

számos cikk, tanulmány született. Így többek között a *Muzsika* folyóirat hasábjain Csengery Kristóf, Dalos Anna, Dobozy Borbála, Feuer Mária, Gát Eszter, Horváth Anikó, J. Győri László, Katona Márta, Komlós Katalin, Malina János, Mesterházi Máté, Mikes Éva, Péteri Judit és Somfai László hangversenykritikáira, fesztivál- és versenybeszámolóira, interjúira, valamint a Péteri Judit által szerkesztett *Régi zene* és *Régi zene 2.* kötetekre (Budapest: Zeneműkiadó, 1982, 1987) támaszkodhattam.

II. Források

A csembaló magyarországi reneszánszának megismeréséhez elsőként a nyugat-európai előzményeket és hatásokat feltáró forrásokat kerestem. Ehhez Edward L. Kottick *A History of the Harpsichord* (Bloomington: Indiana University Press, 2003), David Rowland *Early Keyboard Instruments – A Practical Guide* (Cambridge University Press, 2001), Hanns Neupert *Das Cembalo* (Kassel und Basel: Bärenreiter, 1966) című könyveit, valamint Eszter Fontana „Musikinstrumente für Karl-Straube und die Interpretation von Bach'scher Musik” (In: *800 Jahre Thomana, Glauben – Singen – Lernen. Festschrift zum Jubiläum von Thomaskirche, Thomanerchor und Thomasschule* [Wettin-Löbejün: OT. Döbel, 2012]) és Howard Schott „The Harpsichord Revival.

„Bach-Flügel” (*Early Music*. Volume 2, Issue 2. [1974], <https://academic.oup.com/em>) című, számos újdonsággal szolgáló tanulmányait forgattam igen nagy haszonnal.

Dolgozatom elsődleges tárgyának kutatásához alapvető dokumentumként a MTA BTK Zenetudományi Intézetének Koncertadatbázisát használtam, amelynek nyomán az 1900–1970-ig tartó időszak budapesti csembalóhangversenyeit és egyéb régizenei koncertjeit összegeztem. Kiegészítő forrásokként az adott hangversenyekről szóló kritikákat és egyéb írásokat kerestem meg korabeli folyóiratokban. Értékes információkat szereztem még számos további magyar nyelvű közlésből: *Filharmónia műsorfüzetek* (hatvanas–hetvenes évek kiadványai), *Parlando* (hetvenes évek), a *Fodor Zeneiskola Évkönyvei* (1907–1931-ig), a *Zeneakadémia Évkönyvei*, hasonlóképpen a 20. század első felének zenetörténeti és zenetudományi írásaiból: Molnár Imre dr. (szerk.): *A magyar muzsika könyve* (Budapest: Havas Ödön, 1936), *Kovács Sándor válogatott írásai* (Budapest, Zeneműkiadó, 1976) és későbbi szerzők munkáiból, például Wilhelm András *Beszélgetések Bartókkal – Interjúk, nyilatkozatok 1911–1945*. (Budapest: Kijárat, 2000), Bónis Ferenc (szerk.) *Így láttuk Bartókot – Harminchat emlékezés*. (Budapest: Zeneműkiadó 1981), Tallián Tibor *Bartók Béla szemtől szembe* (Budapest: Gondolat Kiadó, 1981) és Frank

Oszkár *Bevezető Bartók Mikrokozmoszának világába* (Budapest: Nemzeti Tankönyvkiadó, 1994) című köteteiből. Jelentős segítséget nyújtott még – a századelő tárgyalásánál éppúgy, mint a Bartók-fejezetnél – Barna Péter *Bartók és a csembaló – Egy különös találkozás története* című szemináriumi záródolgozata (Budapest, Liszt Ferenc Zeneművészeti Egyetem, 2005.).

A csembalóműveket tartalmazó lista létrehozásánál hosszas kutatómunkát végeztem a Magyar Rádió Archívumában, emellett pedig a BMC szerzői adatbázisát, az egyes szerzőkről készült monográfiákat és zenei könyvtárak kottagyűjteményeit tanulmányoztam. Felbecsülhetetlen segítséget kaptam még Horváth Anikótól és Dobozy Borbálától, akik rendelkezésemre bocsátották az általuk előadott illetve bemutatott magyar művek jegyzékét is.

III. Módszer

Értekezésem I. részének gerincét az MTA BTK Zenetudományi Intézetének Koncertadatbázisából kigyűjtött hangversenyek, míg a II. rész alapját a Magyar Rádió Archívumában listázott anyagok alkotják.

A műlista létrehozásához a régizene-játék úttörőinek munkássága mellett nagyszámú kortárs csembalódarabot ismertem meg. Ezek alapos elemzése mellett – amely hangszerjáték, valamint